

O zagrożeniach dla wartości prawdy w stosowaniu paneli obywatelskich – od filozoficznych korzeni do praktycznych konsekwencji koncepcji *governance*

Threats to the value of truth in the use of citizens' assemblies – from philosophical roots to practical implications of the *governance* concept

Об угрозах ценности истины в применении гражданских жюри – от философских корней до практических последствий концепции *governance*

Про загрози цінності правди у використанні громадських панелей – від філософських коренів до практичних наслідків концепції *governance*

URSZULA ZAWADZKA-PĄK

Dr hab., Uniwersytet w Białymstoku

e-mail: u.zawadzka@uwb.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-3774-4295>

Streszczenie: Na przestrzeni ostatnich lat zainteresowaniem na świecie, w tym również w Polsce, cieszą się instrumenty współzrządzenia. Ich podstawą jest zasada partnerstwa, w myśl której podmioty rządowe i pozarządowe są uznawane za równoprawnych partnerów. Stosowanie tej zasady wiąże się z ryzykiem, ponieważ zakłada ona dążenie do przyznawania coraz większego zakresu władzy politycznej partnerom kosztem prawowitych władz. Jednym z rodzajów instrumentów współzrządzenia są panele obywatelskie. Uczestnicy tej procedury podczas spotkań decydują o rekomendacjach dotyczących wybranych zagadnień polityki publicznej. Celem niniejszego artykułu jest zbadanie podstaw aksjologicznych instrumentów współzrządzenia ze szczególnym uwzględnieniem wartości prawdy. Przedmiotem analizy są gdańskie panele obywatelskie. Posłużono się w pierwszej kolejności badaniami niereaktywnymi, polegającymi na analizie istniejącej literatury, aktów prawnych, treści stron internetowych, a także audycji radiowych. Na podstawie uzyskanych wyników badań przygotowano kwestionariusz pytań do półstrukturyzowanych wywiadów, które przeprowadzono z trzema uczestnikami paneli obywatelskich w Gdańsku. W konkluzji badań stwierdzono, że panele obywatelskie nie są neutralne aksjologicznie. Ich stosowanie, bez wystarczającej kontroli, prowadzi do naruszeń wartości prawdy, jednego z filarów cywilizacji łaćwińskiej.

Słowa kluczowe: prawda, cywilizacja łaćwińska, współzrządzenie, panele obywatelskie, Gdańsk

Summary: In recent years, instruments of governance have gained interest in the world, including in Poland. They are based on the principle of partnership, according to which, governmental and non-governmental entities are recognised as equal partners. The threat posed by the application of this principle stems from the fact that it assumes the desire to allocate more and more political power to partners at the expense of legitimate authorities. One of the types of governance instruments is citizens' assemblies. During the meetings, their participants decide on the recommendations regarding selected issues of public policy. Therefore, the article aims to examine the axiological foundations of the instruments of governance, focusing on the value of truth. The citizens' assemblies of Gdańsk were subjected to analysis. The non-reactive research method was applied first, consisting in the analysis of existing literature, legal acts, website content and radio broadcasts. Based on the

Jest to druga wersja artykułu, który pierwotnie ukazał się 27.09.2022 r. Niniejsza wersja zawiera uzupełnienia w zakresie brakujących odniesień do najnowszej publikacji Autorki.

Badania zostały sfinansowane przez Narodowe Centrum Nauki w ramach projektu Sonata 8 o numerze rejestracyjnym 2014/15/D/HS5/02684.

research results obtained thanks to the non-reactive method, a questionnaire was prepared for semi-structured interviews, which were conducted with three participants of citizens' assemblies in Gdańsk. It was concluded that citizens' assemblies are not axiologically neutral. Their occurrence without sufficient control leads to violations of the value of truth, which constitutes one of the pillars of Latin civilisation.

Key words: truth, Latin civilisation, governance, citizens' assemblies, Gdańsk

Резюме: В последние годы инструменты совместного управления вызывают интерес во всем мире, в том числе и в Польше. Они основаны на принципе партнерства, согласно которому правительственные и неправительственные организации признаются равными партнерами. Применение этого принципа сопряжено с риском, поскольку подразумевает тенденцию предоставления все большей политической власти партнерам в ущерб законным властям. Одним из видов инструментов совместного управления являются гражданские жюри. Участники этой процедуры в ходе встреч принимают решения о рекомендациях по отдельным вопросам государственной политики. Цель данной статьи – рассмотреть аксиологическую основу инструментов совместного управления с особым акцентом на ценность истины. Предметом анализа являются гражданские жюри в Гданьске. Прежде всего, были использованы нереактивные методы исследования, заключающиеся в анализе существующей литературы, правовых актов, содержания веб-сайтов и радиопередач. На основе полученных результатов исследования была подготовлена анкета для полуструктурированных интервью, которые были проведены с тремя участниками гражданских жюри в Гданьске. По результатам исследования был сделан вывод, что гражданские жюри, не являются аксиологически нейтральными. Их использование без достаточного контроля приводит к нарушению ценности истины, одной из основ латинской цивилизации.

Ключевые слова: истина, латинская цивилизация, совместное управление, гражданские жюри, Гданьск

Резюме: В останніх роках інструменти співуправління користуються популярністю у світі, зокрема в Польщі. Вони ґрунтуються на принципі партнерства, згідно з яким державні та недержавні структури визнаються рівноправними партнерами. Застосування цього принципу пов'язане з ризиками, оскільки передбачає прагнення наділяти все більше політичної влади партнерам за рахунок законної влади. Одним із видів інструментів співуправління є громадські панелі. Під час зустрічей учасники цієї процедури вирішують рекомендації щодо окремих питань державної політики. Метою цієї статті є дослідження аксіологічних основ інструментів спільного управління, з особливим акцентом на цінності істини. Предметом аналізу є громадські панелі Гданська. Насамперед було використано нереактивне дослідження, яке полягало в аналізі існуючої літератури, нормативно-правових актів, контенту веб-сайтів, радіопередач. На основі отриманих результатів дослідження було підготовлено анкету для напівструктурних інтерв'ю, які були проведені з трьома учасниками громадських панелей у Гданську. У висновку дослідження було зазначено, що громадські панелі не є аксіологічно нейтральними. Їх застосування без достатнього контролю веде до порушення цінності істини, однієї з основ латинської цивілізації.

Ключові слова: правда, латинська цивілізація, співуправління, громадські панелі, Гданськ

Wstęp

Na przestrzeni ostatnich lat zaczęto stosować w Polsce instrumenty tzw. współrzędzenia (ang. *governance*). Autorzy opisujący tę koncepcję prezentują skrajne stanowiska dotyczące jej oceny: od „nadziei dla demokracji”¹ i „demokracji, która działa”²

¹ *Hope for Democracy. 30 Years of Participatory Budgeting Worldwide*, red. N. Dias, São Brás de Alportel 2018.

² M. Gerwin, *Panele obywatelskie. Przewodnik po demokracji, która działa*, Kraków 2018.

do „uprowadzenia (porwania) demokracji”³ czy wręcz „nowego totalitaryzmu”⁴. Analogicznie, książka pt. *Rządzić inaczej*⁵, opisująca praktyczne sposoby współrzędzenia, z jednej strony cieszy się dużą popularnością, z drugiej jednak spotkała się z ostrą krytyką⁶ ze względu na zagrożenie dla fundamentów demokracji, wynikające z ignorowania filozoficznych, w tym etycznych korzeni koncepcji *governance*.

Poszukiwanie wyjaśnienia takich rozbieżności w aksjologicznej ocenie instrumentów współrzędzenia zdecydowano się rozpocząć od stanowiska Feliksa Konecznego, twórcy porównawczej nauki o cywilizacjach. Stwierdził on, co następuje: „Nie znam w naukach historycznych faktu bardziej zastanawiającego, jak ten, że zło pozbawione jest mocy twórczej; nie zdoła ono zdziałać niczego o własnych siłach. Ludzie złej woli nie wytworzą nigdy niczego na dłuższą notę, jeżeli nie uzyskają poparcia od osób dobrej woli, zbałamuconych, uwiedzionych w służbę zła. Bezsilne jest zło w życiu zbiorowym, dopóki nie urządzi z siebie imitacji dobra, ażeby móc wyłudzić współpracę obywateli pragnących dobra. Dlatego to w życiu zbiorowym głupota (a choćby tylko naiwność) jest gorsza od samego zła, nie byłoby bowiem zła w życiu publicznym, gdyby nie znajdowało oparcia pomiędzy dobrymi, gdyby nie było przejmowane w najlepszej myśli. Fakt ten uzupełnia się logicznie innym: Zło urządzi zawsze imitację dobra”⁷.

Podstawą etyczną instrumentów współrzędzenia jest zasada partnerstwa, zgodnie z którą podmioty rządowe i pozarządowe są uznawane za równoprawnych partnerów. Zagrożenie wynikające ze stosowania tej zasady wiąże się z faktem, że zakłada ona dążenie do przyznawania coraz większego zakresu władzy politycznej partnerom kosztem prawowitych władz. Słuszna jest zatem refleksja nad tym, czy zasada partnerstwa, zarówno w jej ujęciu pośrednim (reprezentatywnym), jak i bezpośrednim, nie przyczynia się do dekonstrukcji systemu demokratycznego. „Mimo to utwierdziła się ona z taką siłą, że doprowadziła do powstania globalnej kultury partnerstwa”⁸. Jej nowe standardy są niebezpieczne ze względu na ryzyko „przeniesienia prawowitego autorytetu moralnego obieralnych rządów na rzecz niewybiealnych osób reprezentujących wąskie grupy interesu, które nie tylko działają bez

³ M.A. Peeters, *Hijacking Democracy: The Power Shift to the Unelected*, Washington 2000.

⁴ T. Huizinga, *The New Totalitarian Temptation: Global Governance and the Crisis of Democracy in Europe*, New York 2016.

⁵ T. Gaebler, D. Osborne, *Rządzić inaczej. Jak duch przedsiębiorczości przenika i przekształca administrację publiczną*, tłum. A. Jankowski, Poznań 1992.

⁶ J.C. Fox, *Reinventing Government as Postmodern Symbolic Politics*, *Public Administration Review* 1996, z. 3, s. 256–262.

⁷ F. Koneczny, *Tło polityczne renesansu włoskiego*, *Myśl Narodowa* 1930, z. 21, s. 327–329.

⁸ M.A. Peeters, *Nowa etyka w dobie globalizacji. Wyzwania dla Kościoła*, tłum. G. Grygiel, Warszawa 2009, s. 19–20.

legitymizacji, upoważnienia demokratycznego, ale często są radykalne w swoich poglądach. Co więcej, instrumenty współzrządzenia nie tylko nie są wkomponowane w demokrację pośrednią, ale znajdują się poza sferą kontroli tradycyjnych procesów demokratycznych⁹.

Instrumenty współzrządzenia zaczęto wykorzystywać w szczególności w kształtowaniu polityki finansowej, rozumianej jako świadoma i celowa działalność osób i instytucji polegająca na ustalaniu i realizacji określonych celów społecznych i gospodarczych za pomocą środków (działań) finansowych¹⁰. Na tej płaszczyźnie szczególnie popularny na wszystkich zamieszkałych kontynentach stał się tzw. budżet partycypacyjny (obywatelski, ang. *participatory budgeting*)¹¹. Stanowi on formę konsultacji społecznych dotyczących niewielkiej części wydatków budżetów jednostek samorządu terytorialnego (najczęściej miast), z których finansowane są projekty budżetów obywatelskich¹². Ich odmianą są tzw. panele obywatelskie (ang. *citizens' assemblies*)¹³, aczkolwiek w wyniku tej procedury uczestnicy nie decydują o konkretnych wydatkach, a jedynie o rekomendacjach, których wdrożenie będzie wymagało określonych wydatków budżetowych. Uczestnicy paneli obywatelskich mogą otrzymać informacje na temat kosztów konkretnych decyzji, ale, inaczej niż w przypadku budżetu obywatelskiego, to nie całkowity koszt wykonania rekomendacji decyduje o ostatecznej ich liczbie, a bliżej niesprecyzowane, jak okazuje się w praktyce, czynniki.

Celem niniejszego artykułu jest zbadanie podstaw aksjologicznych instrumentów współzrządzenia na przykładzie stosowanych w Polsce paneli obywatelskich. Od początku istnienia naszej cywilizacji do kanonu uniwersalnych wartości należą dobro, piękno i prawda. Wydaje się, że te trzy wartości mogą być wzmocnione bądź też naruszone poprzez panele obywatelskie, jednakże w niniejszym opracowaniu ograniczono się do wartości prawdy. Stąd w artykule poddana zostanie weryfikacji hipoteza badawcza, zgodnie z którą panele obywatelskie naruszają wartość prawdy.

⁹ Tamże; ; U.K. Zawadzka-Pąk, *The Value of Truth and Citizens' Panels – from Philosophical Roots to Practical Consequences of the Governance Concept*, Lex Localis. Journal of Local Self-Government 2022, t. 20, nr 3.

¹⁰ *Finanse publiczne i prawo finansowe*, red. E. Ruśkowski, Warszawa 2006, s. 32.

¹¹ U.K. Zawadzka-Pąk, D. Kościuk, J.E. Kulikowska-Kulesza, E. Lotko, A. Bréchine, *Does Participatory Budgeting Belong to Democracy or Bureaucracy? Case Study Of Białystok (Poland)*, Annual Center Review 2015, nr 1, s. 36–37.

¹² U.K. Zawadzka-Pąk, E. Tomášková, *Legal and Axiological Aspects of Participatory Budgeting Procedure in Poland and the Czech Republic*, Białostockie Studia Prawnicze 2019, t. 24, nr 3, s. 167.

¹³ N.K. Thompson, *Participatory Budgeting – the Australian Way*, Journal of Public Deliberation 2012, t. 8, nr 2; E. Lotko, *Participatory Budgeting in Russia – Procedural Aspects*, Białostockie Studia Prawnicze 2019, t. 24, nr 3, s. 177–185.

Prawda została przeanalizowana w ujęciu proceduralnym i materialnym¹⁴. W tym celu odniesiono się zarówno do procedury paneli obywatelskich, jak i będących ich efektem rekomendacji.

Za jednostkę analizy obrano przede wszystkim gdańskie panele obywatelskie, przy czym w uzasadnionych przypadkach odwołano się również do rozwiązań zagranicznych. W artykule posłużono się rozwiązaniami zastosowanymi w Gdańsku, gdyż jest to pierwsze miasto, które wprowadziło w Polsce panele obywatelskie. Jako metodą badawczą posłużono się w pierwszej kolejności badaniami niereaktywnymi¹⁵, polegającymi na analizie istniejącej literatury, aktów prawnych, treści stron internetowych (w tym stron urzędów miast), a także audycji radiowych. Na podstawie wyników badań uzyskanych dzięki badaniom niereaktywnym przygotowano kwestionariusz pytań do półstrukturyzowanych wywiadów, które przeprowadzono z trzema uczestnikami paneli obywatelskich w Gdańsku. Wywiady trwały od godziny do dwóch godzin, zostały za zgodą badanych nagrane, a następnie dokonano ich transkrypcji.

W artykule, po zaprezentowaniu uwag wprowadzających i wyjaśnień odnoszących się do celu, hipotezy i metod badawczych, wyjaśniono istotę wartości prawdy jako filaru cywilizacji łacińskiej, następnie pokrótce wyjaśniono genezę koncepcji współzrządzenia, by w dalszej kolejności dokonać charakterystyki paneli obywatelskich w ujęciu ogólnym oraz w ujęciu naruszania przez nie wartości prawdy. Całość rozważań zamykają wnioski końcowe.

1. Wartość prawdy jako filar cywilizacji łacińskiej (zachodniej)

Słownikowo termin „prawda” oznacza: „zgodną z rzeczywistością treść słów, interpretację faktów, przedstawienie czegoś zgodne z realiami”, „to, co rzeczywiście jest, istnieje lub było”, a także „zasadę dowiedzioną naukowo lub wynikającą z doświadczenia, uważaną powszechnie za niepodważalną”¹⁶. Znaczenia „prawdy” dociekał już Arystoteles w swojej *Metafizyce*, w której pisał: „stwierdzić, że byt nie jest i że nie-byt jest, to jest fałsz; a stwierdzić, że byt jest i że nie-byt nie jest, to

¹⁴ Szerzej na temat rodzajów prawdy – por. J. Prus, *Teorie prawdy: klasyczna, korespondencyjna i semantyczna – próba uściślenia relacji*, Rocznik Filozoficzny Ignatianum 2018, t. 24, nr 2, s. 57–83.

¹⁵ E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, tłum. W. Betkiewicz i in., red. A. Kloskowska-Dudzińska, Warszawa 2004, s. 340.

¹⁶ *Wielki słownik języka polskiego*, t. 3, Warszawa 2018, s. 904.

jest prawda¹⁷, a zatem dla Arystotelesa prawda oznacza mówienie o czymś, że jest, jeśli jest, lub mówienie o czymś, że nie jest, jeśli nie jest.

Feliks Koneczny¹⁸, szczegółowo analizując korzenie wszystkich współczesnych mu cywilizacji, stwierdza, że cywilizacja łacińska, której filarami są filozofia starożytna, etyka chrześcijańska oraz normy prawa rzymskiego, jako jedyna opiera się na wartości prawdy zarówno w relacjach prywatnych, jak i w publicznych. Ma ona szczególne znaczenie dla rozwoju moralności, gdyż nie można mówić o istnieniu etyki, jeśli kłamstwo jest równoprawne z prawdą, a wybór jest pozostawiony swobodnemu uznaniu każdej jednostki. Jest to wymóg wynikający z etyki katolickiej, która jest jednocześnie etyką cywilizacji łacińskiej. Dwoistości etyki (np. prawdy w życiu prywatnym, ale kłamstwa w życiu publicznym) nie da się pogodzić w żaden sposób z cywilizacją łacińską, gdyż jest ona niezgodna z etyką katolicką¹⁹. Zgodnie z nią prawdą absolutną jest Pan Bóg. To On staje u jej początku, bo prawda pochodzi od Stwórcy²⁰. Źródło prawdy leżące w Stwórcy powoduje, że nie można powiedzieć, że „każdy ma swoją prawdę”, że „jest wiele prawd”²¹. Powołując się na Arystotelesa, św. Jan Paweł II stwierdza: „«Wszyscy ludzie pragną wiedzieć»²², a właściwym przedmiotem tego pragnienia jest prawda. Nawet w życiu codziennym obserwujemy, jak bardzo każdy człowiek stara się poznać obiektywny stan rzeczy, nie zadowolając się informacjami z drugiej ręki. Człowiek to jedyna istota w całym widzialnym świecie stworzonym, która nie tylko zdolna jest wiedzieć, ale także zdaje sobie sprawę z tego, że wie, i dlatego pragnie poznać istotną prawdę tego, co postrzega. Nikomu nie może być naprawdę obojętne, czy jego wiedza jest

¹⁷ Arystoteles, *Metafizyka*, w: *Dzieła wszystkie*, t. 2, tłum. K. Leśniak, Warszawa 1990, s. 26–28.

¹⁸ F. Koneczny, wybitny krakowski filozof historii, pracujący w szczególności na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie i na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, stworzył porównawczą naukę o cywilizacjach. Definiował „cywilizację” jako sumę wszystkiego, co jest wspólne pewnemu odłamowi ludzkości, a zatem sumę tego wszystkiego, czym taki odłam różni się od innych. Innymi słowy cywilizacja oznacza metodę życia zbiorowego obejmującą sztukę i naukę, etykę i prawodawstwo, ekonomię i szkolnictwo, komunikację. F. Koneczny uznawał, że wyznacznikiem danej cywilizacji są cechy aksjologiczne i antropologiczne, natomiast jej czynniki materialne (produkcja, technika) przyczyniają się (jedynie) do jej rozwoju. Ze względu na nieograniczoną liczbę metod ustroju życia zbiorowego, nie da się określić liczbowo tego, ile cywilizacji było w przeszłości i ile jest ich obecnie, przy czym w pewnym uproszczeniu można wyróżnić ich siedem, tj. łacińską, bizantyńską, turańską, żydowską, arabską, brańską i chińską. F. Koneczny uznawał pierwszeństwo cywilizacji łacińskiej (cywilizacji zachodniej) przed innymi cywilizacjami. Był przekonany również, że Polacy są jednym z przodujących narodów tej cywilizacji. Por. F. Koneczny, *O wielości cywilizacji*, wyd. 6, Warszawa 2015, s. 204–205.

¹⁹ U.K. Zawadzka-Pąk, *The Value of Truth...*

²⁰ Benedykt XVI, *Encyklika Caritas in veritate o integralnym rozwoju ludzkim w miłości i prawdzie do biskupów, prezbiterów i diakonów, do osób konsekrowanych i wszystkich wiernych świeckich*, Kraków 2009.

²¹ T. Kornecki, *Prawda jako wartość w przekazie medialnym w świetle encykliki ojca świętego Franciszka Lumen fidei*, Studia Socialia Cracoviensia 2015, nr 1, s. 157.

²² Arystoteles, *Metafizyka...*

prawdziwa. Jeśli człowiek odkryje, że jest fałszywa, odrzuca ją; jeśli natomiast może się upewnić o jej prawdziwości, doznaje satysfakcji. O tym właśnie mówi św. Augustyn: «Wielu spotkałem takich ludzi, którzy chcieliby oszukiwać, ale takiego, który by chciał być oszukiwany, nie spotkałem». Słusznie uważa się, że człowiek osiągnął wiek dojrzały, jeśli potrafi o własnych siłach odróżnić prawdę od fałszu i wyrobić sobie własny osąd o obiektywnym stanie rzeczy. Tu właśnie znajduje się motywacja wielorakich poszukiwań, zwłaszcza w dziedzinie nauk przyrodniczych, które w ostatnich stuleciach przyniosły tak znaczne rezultaty, przyczyniając się do autentycznego postępu całej ludzkości²³. Naruszanie w życiu publicznym wartości prawdy ma poważne konsekwencje, bowiem „gdy w obrębie cywilizacji łacińskiej zaniecha się kultu prawdy, musi nastąpić rozbitcie społeczeństwa, upadek narodu, bezsilność państwa na zewnątrz i zubożenie obywatelskie wewnątrz, albowiem poderwie się zasadniczo siły twórcze²⁴».

Należy przy tym zaznaczyć, że wartość prawdy wymaga odpowiednio ukształtowanej, autentycznej, a nie pozornej, demokracji. W bogatej spuściznie intelektualnej, którą pozostawił św. Jan Paweł II, znajduje się m.in. przesłanie dotyczące demokracji. W jego opinii „autentyczna demokracja możliwa jest tylko w Państwie prawnym i w oparciu o poprawną koncepcję osoby ludzkiej. Wymaga ona spełnienia koniecznych warunków, jakich wymaga promocja zarówno poszczególnych osób, przez wychowanie i formację w duchu prawdziwych ideałów, jak i «podmiotowości» społeczeństwa, przez tworzenie struktur uczestnictwa oraz współodpowiedzialności. Dziś zwykło się twierdzić, że filozofią i postawą odpowiadającą demokratycznym formom polityki są agnostycyzm i sceptyczny relatywizm, ci zaś, którzy żywią przekonanie, że znają prawdę, i zdecydowanie za nią idą, nie są, z demokratycznego punktu widzenia, godni zaufania, nie godzą się bowiem z tym, że o prawdzie decyduje większość, czy też, że prawda się zmienia w zależności od zmiennej równowagi politycznej. W związku z tym należy zauważyć, że w sytuacji, w której nie istnieje żadna ostateczna prawda, będąca przewodnikiem dla działalności politycznej i nadająca jej kierunek, łatwo o instrumentalizację idei i przekonań dla celów, jakie stawia sobie władza. Historia uczy, że demokracja bez wartości łatwo się przemienia w jawny lub zakamuflowany totalitaryzm²⁵. Papież stwierdził również, że „skoro człowiek sam, bez Boga, może stanowić o tym, co jest dobre,

²³ Jan Paweł II, *Encyklika Fides et ratio Ojca Świętego Jana Pawła II do biskupów Kościoła katolickiego o relacjach między wiarą a rozumem*, Kraków 1998, nr 25.

²⁴ F. Koneczny, *O cywilizację łacińską*, Lublin 1996, s. 35–36.

²⁵ Jan Paweł II, *Encyklika Centesimus annus Ojca Świętego Jana Pawła II do czcigodnych braci w Episkopacie, do kapłanów i rodzin zakonnych, do wiernych Kościoła Katolickiego i wszystkich ludzi dobrej woli w setną rocznicę encykliki Rerum novarum*, Wrocław 1991, nr 46.

a co złe, może też zdecydować, że pewna grupa ludzi powinna zostać unicestwiona. Takie decyzje, na przykład, były podejmowane w Trzeciej Rzeszy przez osoby, które po dojściu do władzy na drodze demokratycznej uciekały się do nich, aby realizować przewrotny program ideologii narodowego socjalizmu, inspirującej się przesłankami rasowymi. Podobne decyzje podejmowała też partia komunistyczna w Związku Radzieckim i w krajach poddanych ideologii marksistowskiej. W tym kontekście dokonała się eksterminacja Żydów, a także innych grup, jak na przykład Romów, chłopów na Ukrainie, duchowieństwa prawosławnego i katolickiego w Rosji, na Białorusi i za Uralem. Podobnie dokonywały się prześladowania wszystkich osób niewygodnych dla ustroju: na przykład kombatantów września 1939 roku oraz żołnierzy Armii Krajowej w Polsce po II wojnie światowej, a także przedstawiciele inteligencji, którzy nie podzielali światopoglądu marksistowskiego czy nazistowskiego²⁶. Wynika z tego, że soczewką, którą powinniśmy zastosować do oceny, czy dana procedura demokratyczna służy rzeczywiście dobru wspólnemu, jest jej treść etyczna (aksjologiczna).

2. Geneza koncepcji współrządzenia (ang. *governance*)

Instrumenty współrządzenia zaczęto stosować w Polsce pod wpływem wzorców zagranicznych. Zarówno budżety partycypacyjne, jak i panele obywatelskie są kulturowo i politycznie obce naszej cywilizacji łacińskiej (zachodniej). Wynika to z ich genezy. Powstały one na odległym terytorialnie, ale przede wszystkim filozoficznie gruncie. Otóż pierwszy budżet obywatelski (ang. *participatory budgeting*) wprowadziła lewicowa Partia Pracy w brazylijskim mieście Porto Alegre w 1989 r. W ich rozpropagowaniu istotny udział mieli autorzy przywołanej na wstępie publikacji *Hope for Democracy*, współfinansowanej ze środków finansowych Ministerstwa Finansów Federacji Rosyjskiej oraz Banku Światowego. Również panele obywatelskie zostały wprowadzone przez partię lewicową, a konkretnie przez Australijską Partię Pracy, przy czym najpierw, w 2009 r., na szczeblu centralnym jako australijski parlament obywatelski (ang. *Australian Citizens' Parliament*), a następnie na szczeblu lokalnym, już pod nazwą paneli obywatelskich (ang. *citizens' panels*), w mieście City of Canada Bay.

Pod względem filozoficznym panele obywatelskie nawiązują do postmodernistycznej koncepcji współrządzenia (ang. *governance*), która z kolei sięga do teorii

²⁶ Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość. Rozmowy na przełomie tysiącleci*, Kraków 2005, s. 19–20.

krytycznej szkoły frankfurckiej i marksizmu kulturowego. W Europie Zachodniej próby przejęcia władzy politycznej przez komunistów siłą militarną nie powiodły się, najpierw w wyniku I wojny światowej (1914–1918), a ostatecznie na skutek wojny polsko-bolszewickiej w 1920 r. W konsekwencji zachodni marksiści, zwłaszcza Antonio Gramsci i György Lukács, zrozumieli, że jedyną skuteczną drogą rewolucji marksistowskiej jest rozpoczęcie jej bezpośrednio od unicestwienia wartości chrześcijańskich, przebudowy kultury, przemian w ludzkiej świadomości²⁷. Dlatego w 1924 r. założyli na Uniwersytecie we Frankfurcie nad Menem Instytut Badań Społecznych. Czołowi przedstawiciele marksizmu wyemigrowali do Stanów Zjednoczonych po dojściu do władzy Adolfa Hitlera. Tutaj stworzyli tzw. teorię krytyczną, będącą filozoficzną podstawą współczesnego marksizmu, nazywanego inaczej marksizmem kulturowym, postmodernizmem czy też nową lewicą. Paradoksalnie przez stulecie żelazna kurtyna muru berlińskiego chroniła Polskę przed marksizmem kulturowym, znacznie skuteczniej niszczącym wartości cywilizacji łacińskiej niż marksizm w jego klasycznej formie. W konsekwencji, nawet jeśli upadek muru berlińskiego w 1989 r. oznaczał koniec podziału między Wschodem a Zachodem, to nie był to „koniec ideologii”, jak powszechnie ogłaszano²⁸, ale raczej „wyzwolenie z wolności” czy nawet „koniec historii”²⁹, przyniesiony przez liberalną demokrację i gospodarkę rynkową. Skuteczność marksizmu kulturowego w modyfikacji sposobu myślenia ludzi opiera się na metodzie opracowanej jeszcze przed Arystotelesem przez chińskiego generała, filozofa S. Tzu (544–496 przed Chr.), który uważał, że walka na polu bitwy jest najbardziej prymitywną drogą prowadzenia wojny. Nie ma wyższej sztuki niż zniszczenie wroga bez walki – przez obalenie wszystkiego, co jest wartościowe w kraju wroga, to jest jego systemu wartości³⁰. Kiedy zaatakowane społeczeństwo nie będzie już uważało wroga za wroga, to w pełni zaakceptuje jego nowy system aksjologiczny, cywilizację i aspiracje. W ten sposób ideologia nowej lewicy jest realizowana w wielu krajach na całym świecie w czterech etapach, tj. demoralizacji, destabilizacji, kryzysu i normalizacji³¹.

Teoria krytyczna to teoria permanentnej negacji istniejącej kultury i podstawowych wartości, której głównym celem jest anihilacja, całkowite zniszczenie. Jest to „filozofia praktyczna”, zawierająca przypadkowe pod-teorie, bez programu,

²⁷ D. Rozwadowski, *Marksizm kulturowy. 50 lat walki z cywilizacją Zachodu*, Warszawa 2018, s. 22–23.

²⁸ M.A. Peeters, *Globalizacja zachodniej rewolucji kulturowej. Kluczowe pojęcia, mechanizmy działania*, tłum. G. Grygiel, Warszawa 2010, s. 40.

²⁹ F. Fukuyama, *Koniec historii*, tłum. T. Bieroń, M. Wichrowski, Poznań 1996.

³⁰ S. Tzu, S. Pin, *Sztuka wojny*, red. B. Oczko, tłum. D. Bakalarz, Gliwice 2014.

³¹ T.D. Schuman, *Love Letter to America*, Los Angeles 1984, s. 21.

niepodlegająca żadnej weryfikacji. Co ciekawe, autorzy *Dialektyki oświecenia*³², ideologicznego filaru teorii krytycznej, przeredagowali, a właściwie sfałszowali jej pierwotną treść, ponieważ usunęli wszystkie fragmenty i określenia, które mogłyby nawet sugerować związek z ideologią marksistowską, np. zastąpili termin „rewolucja” terminem „demokracja”³³. Teoria krytyczna miała wyjaśnić błędne marksistowskie prognozy, ale bez odrzucania marksistowskich intencji³⁴. Teoria krytyczna wychodzi od marksizmu, traktując człowieka jako nierozsądną, bezmyślną istotę, która nie ma w sobie nic duchowego. Tylko materia może osiągnąć duchowość, pod warunkiem, że niższy poziom materii zostanie zniszczony w procesie postępu ewolucyjnego. Stąd same jednostki powinny dążyć do samozniszczenia. Z też tego powodu Theodor Adorno starał się przekonać, że źródłem wszelkiego zła, zwłaszcza faszyzmu i rasizmu, jest kochająca, chrześcijańska, patriotyczna i prokapitalistyczna rodzina³⁵.

Stanowiąca aksjologiczne podłoże marksizmu kulturowego nowa etyka głosi, że nic nie ma charakteru absolutnego, niezmiennego, prawda i rzeczywistość nie mają trwałej i obiektywnej treści – tak naprawdę ich nie ma. Negując istnienie uniwersalnych wartości obiektywnej prawdy i dobra, marksiści kulturowi negują również istnienie wolnej woli człowieka i jego prawa do wyboru między dobrem a złem. Twierdzą, że dobro jednostki może być realizowane bez odniesienia do odpowiedzialności, jaką wykonuje ona wobec dobra lub zła. W ten sposób zastąpiono wartości uniwersalne pozorną wolnością, implikując obowiązek tolerancji dla wszelkiego rodzaju światopoglądów, zaprzeczając *de facto* prawo do nietolerancji wobec postaw, które nawet subiektywnie są złe. Już Platon zauważył, że w demokracji pewne wartości powinny być niezmienne. W przeciwnym razie głosowanie nad poprawnością diagnoz lekarskich, prawem własności rzeczy czy interpretacją historii prowadziłyby do niebezpiecznych w skutkach sytuacji³⁶.

3. Charakterystyka paneli obywatelskich w Gdańsku

Panele obywatelskie w Gdańsku stosowano w latach 2015–2018. Były one wzorowane na rozwiązaniach zagranicznych, w szczególności na panelach obywatelskich

³² M. Horkheimer, T. Adorno, *Dialectic of Enlightenment*, red. G. Schmid Noerr, tłum. E. Jephcott, Stanford 2007.

³³ K. Karoń, *Historia antykultury 1.0. Podstawy wiedzy społecznej*, Warszawa 2019, s. 397.

³⁴ J. Habermas, *Filozoficzny dyskurs nowoczesności*, tłum. M. Łukasiewicz, Kraków 2005.

³⁵ D. Rozwadowski, *Marksizm kulturowy...*, s. 33–39.

³⁶ W. Roszkowski, *Roztrząskane lustro. Upadek cywilizacji zachodniej*, Kraków 2019, s. 11; U.K. Zawadzka-Pąk, *The Value of Truth...*

wykorzystywanych na szczeblu centralnym w Irlandii oraz na szczeblu lokalnym w australijskim Melbourne oraz belgijskiej Antwerpii. Inspirację rozwiązaniami irlandzkimi w Gdańsku potwierdza fakt, że w obu przypadkach panele obywatelskie obradowały nad wybranymi, wąsko zakreślonymi zagadnieniami. Irlandzki panel obywatelski (ang. *citizens' assembly*) dotyczył zniesienia konstytucyjnego zakazu zabijania dzieci nienarodzonych (aborcji) w kontekście zmiany ósmej poprawki do Konstytucji (art. 40.3.3) wprowadzonej do irlandzkiego porządku prawnego w 1983 r.³⁷ Z kolei inspirację rozwiązaniami zastosowanymi w Melbourne i w Antwerpii potwierdza fakt, że w obu tych miastach panele obywatelskie zastosowane były na szczeblu lokalnym, przy czym inaczej niż w Gdańsku, dotyczyły całości polityki finansowej miasta.

Z prawnego punktu widzenia panele obywatelskie w Gdańsku są formą konsultacji społecznych, organizowanych na podstawie art. 5a ustawy o samorządzie gminnym³⁸ oraz zarządzeń prezydenta Gdańska wydawanych na podstawie upoważnienia wynikającego z uchwały Rady Miasta Gdańska z dnia 26 listopada 2015 r. sprawie określenia zasad i trybu przeprowadzania konsultacji społecznych z mieszkańcami Miasta Gdańska³⁹. Korzystając z tego upoważnienia, prezydent Gdańska wydał trzy takie zarządzenia, stanowiące podstawę trzech jak dotąd zorganizowanych paneli obywatelskich, tj. zarządzenie Prezydenta Gdańska z dnia 7 października 2016 r.⁴⁰, z dnia 22 lutego 2017 r.⁴¹ oraz z dnia 12 czerwca 2017 r.⁴² Zarządzenia te stały się podstawą organizacji paneli obywatelskich dotyczących kolejno: przygotowania Gdańska na wystąpienie ulewnych opadów deszczu (2016), poprawy jakości powietrza (2017), wspierania aktywności obywatelskiej w mieście (2018). Organizacją gdańskich paneli zajmował się każdorazowo powoływany przez prezydenta Gdańska Zespół Sterujący, przy czym jego skład

³⁷ D. Kenny, *Abortion, the Irish Constitution, and Constitutional Change*, *Revista de Investigações Constitucionais* 2018, t. 5, nr 3, s. 257–275.

³⁸ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, tekst jednolity: Dz. U. z 2022 r. poz. 559.

³⁹ Uchwała nr XVI/494/15 Rady Miasta Gdańska z dnia 26 listopada 2015 r. w sprawie określenia zasad i trybu przeprowadzania konsultacji społecznych z mieszkańcami miasta Gdańska, *Dz. Urz. Woj. Pomorskiego* z 2016 r. poz. 63.

⁴⁰ Zarządzenie nr 1548/16 Prezydenta Gdańska z dnia 7 października 2016 r. w sprawie przeprowadzenia na terenie Miasta Gdańska konsultacji społecznych na temat „Jak lepiej przygotować Gdańsk na wystąpienie ulewnych opadów deszczu w ramach adaptacji miasta do zmian klimatu?”, *Biuletyn Informacji Publicznej Urzędu Miasta Gdańsk*, www.bip.gdansk.pl [dostęp: 25.04.2022 r.].

⁴¹ Zarządzenie nr 267 Prezydenta Gdańska z dnia 22 lutego 2017 r. w sprawie przeprowadzenia na terenie Miasta Gdańska konsultacji społecznych na temat „Jak poprawić jakość powietrza w Gdańsku?”, *Biuletyn Informacji Publicznej Urzędu Miasta Gdańsk*, www.bip.gdansk.pl [dostęp: 25.04.2022 r.].

⁴² Zarządzenie nr 983/17 Prezydenta Gdańska z dnia 12 czerwca 2017 r. w sprawie przeprowadzenia na terenie Miasta Gdańska konsultacji społecznych na temat „Jak wspierać aktywność obywatelską w Gdańsku?”, *Biuletyn Informacji Publicznej Urzędu Miasta Gdańsk*, www.bip.gdansk.pl [dostęp: 25.04.2022 r.].

zmieniał się wraz z organizacją kolejnych paneli obywatelskich. W skład ostatniego z nich weszło: trzech przedstawicieli prezydenta Miasta Gdańska, dwóch przedstawicieli Rady Miasta Gdańska, jeden przedstawiciel Gdańskiej Rady Pożytku Publicznego, jeden przedstawiciel Gdańskiej Rady Organizacji Pozarządowych, dwóch specjalistów ds. organizacji panelu, przy czym również dyrektorzy wydziałów Urzędu Miejskiego w Gdańsku oraz dyrektorzy jednostek organizacyjnych miasta zostali zobowiązani do pomocy w realizacji zadań Zespołu (§ 5 zarządzenia Prezydenta Miasta Gdańska z dnia 12 czerwca 2017 r.).

Pierwszym etapem paneli obywatelskich były otwarte konsultacje, polegające na zbieraniu drogą pisemną i internetową opinii od wszystkich mieszkańców zainteresowanych zagadnieniem problematyki panelu. Niestety, ze względu na nikłe zainteresowanie mieszkańców, ten etap w praktyce nie miał znaczenia. Drugim etapem konsultacji były spotkania uczestników panelu obywatelskiego (panelistów), wylosowanych tak, by zapewnić w miarę możliwości reprezentatywność struktury demograficznej miasta pod względem zamieszkania w poszczególnych dzielnicach, a także płci, wieku i poziomu wykształcenia. Panele obywatelskie składały się z części edukacyjnej i części deliberatywnej, których efektem końcowym były rekomendacje przedstawiane prezydentowi miasta, który zobowiązał się do wdrożenia tych rekomendacji, które poparło co najmniej 80% panelistów⁴³. Nie wyposażono jednakże mieszkańców Gdańska w mechanizmy umożliwiające wyegzekwowanie wprowadzenia w życie przegłosowanych rozwiązań⁴⁴. Dodajmy, że gdańskie panele obywatelskie stały się przykładem dla organizacji paneli obywatelskich także w innych miastach, w szczególności w Lublinie i w Krakowie⁴⁵.

4. Naruszenia wartości prawdy w procedurze paneli obywatelskich

Analizując treść samego terminu „panele obywatelskie”, należy w pierwszej kolejności stwierdzić, że słownikowo termin „panel” oznacza „publiczną dyskusję na okre-

⁴³ *Panel Obywatelski, czyli demokracja po gdańsku*, Skwer Wolności z dnia 28 września 2017 r., www.skwerwolnosc.eu [dostęp: 25.04.2022 r.].

⁴⁴ U.K. Zawadzka-Pąk, *The Value of Truth...*

⁴⁵ U.K. Zawadzka-Pąk, *Ochrona dobra wspólnego poprzez budżet partycypacyjny (obywatelski). Studium aksjologiczno-prawne*, Białystok 2019, s. 125–126, https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/11718/1/U_K_Zawadzka_Pak_Ochrona_dobra_wspolnego_poprzez_budzet_partycypacyjny.pdf?fbclid=IwAR2ZexGceXUiospUySfggO3JndeIToVlfgXONSU-dsg6Tt1aSU-6Z9mWlxgw [dostęp: 25.04.2022 r.].

ślony temat prowadzoną przez specjalistów z różnych dziedzin w celu przedstawienia odmiennych punktów widzenia; także grupę specjalistów uczestniczących w takiej dyskusji⁴⁶. Tymczasem dyskusje, jakie są prowadzone w ramach paneli obywatelskich, wcale nie odbywają się pomiędzy specjalistami, lecz pomiędzy przeciętnymi, „statystycznymi” mieszkańcami miast. Ponadto należy zauważyć, że samo użycie w terminie „panele obywatelskie” słowa „obywatelskie” nie daje im przymiotu służenia obywatelom, skoro obiektywnie istnieją przesłanki świadczące o tym, że służą one jedynie wąskim grupom nacisku, niekiedy wręcz o dążeniach radykalnych. Dla porządku dodajmy, że słownikowo termin „obywatelski” to przymiotnik utworzony od słowa „obywatel”, którego jedna z definicji, w kontekście paneli obywatelskich, brzmi: „komitet lub sąd obywatelski” jako „komitet lub straż zorganizowana z osób prywatnych, ochotników, niefachowców, do doraźnej pomocy władzom, jako instytucje tymczasowe”⁴⁷. Panele obywatelskie stanowią zatem połączenie „fachowego” charakteru paneli i „niefachowego” charakteru obywateli, dla których wsparcie w omawianej procedurze tzw. współrzędzenia stanowią eksperci. Stąd obiektywizm ekspertów jest warunkiem *sine qua non* dotarcia do prawdy.

Trudność w dotarciu do faktycznej opinii obywateli, dla których wsparcie stanowią eksperci, została potwierdzona badaniami psychologicznymi zrealizowanymi na Uniwersytecie Yale pod nazwą eksperymentu Milgrama⁴⁸. Te przeprowadzone w latach 1960–1963 badania nad posłuszeństwem są najbardziej znanymi badaniami z zakresu psychologii społecznej w jej nurcie psychologicznym⁴⁹. „Formalnie przedmiotem badań w eksperymencie Milgrama była ludzka pamięć w kontekście umiejętności zapamiętywania serii określonych par słów. «Nauczyciel» – pod okiem eksperymentatora, nalegającego każdorazowo na kontynuację procedury do samego końca – stosować miał serię wstrząsów elektrycznych o rosnącej sile (zagrożających nawet zdrowiu lub życiu) «uczniowi», który karany był przez niego za błędne powtórzenie żądanej pary wyrazów. Tak naprawdę jednak obiektem obserwacji był sam «nauczyciel» oraz jego skłonność do wypełniania poleceń eksperymentatora – osoby mającej autorytet. W rzeczywistości wstrząsy były fikcyjne, protesty zaś i krzyki «ucznia» (współpracownika eksperymentatora) – symulowane”⁵⁰. Niniejszy eksperyment Milgrama ukazuje, że prawdziwym winowajcą ukazanego zachowania badanych jest cechująca ludzi niezdolność do przeciwstawienia się

⁴⁶ Wielki słownik języka polskiego, t. 3, Warszawa 2018, s. 368.

⁴⁷ Tamże, s. 68.

⁴⁸ S. Milgram, *Posłuszeństwo wobec autorytetu*, tłum. M. Hołda, Kraków 2008.

⁴⁹ B. Abramowicz, *Przegląd piśmiennictwa. Stanley Milgram, Posłuszeństwo wobec autorytetu, tłum. M. Hołda, WAM, Kraków 2008, ss. 247, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 2009, z. 3, s. 242.*

⁵⁰ Tamże, s. 243.

żądaniom autorytetu oraz uleganiu mu w wyniku nacisku. Stanley Milgram swoim eksperymentem pokazał efekt ślepego posłuszeństwa oraz nadużywania władzy. Sam fakt „zaszczytnego” udział w badaniu naukowym, który prowadził (rzekomo) do ustalenia prawdy naukowej, uzasadniał wszelkie niegodziwości, które popełniali badani. Eksperyment pokazuje, że nawet człowiek o ukształtowanym systemie wartości może bardzo łatwo zmienić swój światopogląd pod wpływem osoby z autorytetem. Eksperci, a nawet osoby tylko tytułowane tym mianem, szczególnie łatwo mogą uzyskać efekt zmiany postaw (manipulacji) wśród osób niebędących autorytetami w danej dziedzinie. Przenosząc powyższe na grunt paneli obywatelskich, można wnioskować, że niebędący ekspertami w dziedzinie przygotowania miasta na wystąpienie ulewnych opadów deszczów, poprawy jakości powietrza czy też wspierania aktywności obywatelskiej i równego traktowania mieszkańcy miast będą mieli znaczną trudność w obronieniu swojego stanowiska oraz będą podatni na manipulacje, jeśli takie zaistnieją. W szczególności ma to miejsce w sytuacji podkreślenia w trakcie paneli tego, jak ważną rolę odgrywają mieszkańcy wybrani do udziału w panelu obywatelskim.

Ze względu na mocno skomplikowany, gdyż techniczny charakter decyzji podejmowanych w ramach pierwszego i drugiego panelu obywatelskiego, można sądzić, że przynajmniej częściowo zdanie ekspertów zostało narzucone uczestnikom panelu. Można tak przypuszczać ze względu na fakt, że znaczna część sformułowanych przez ekspertów propozycji rekomendacji została następnie przyjęta przez uczestników paneli.

Odrębnie należy spojrzeć na trzeci panel obywatelski ze względu na fakt, że jego uczestnicy o temacie panelu dowiedzieli się tuż przed wejściem na salę, gdy mieli podpisać umowę, dzięki której mieli otrzymać wynagrodzenie za udział w panelu. Z tego powodu część mieszkańców zrezygnowała w ostatnim momencie z udziału w panelu, naruszając tym samym reprezentatywność grupy. Dodajmy, że w przypadku dwóch wcześniejszych edycji taka informacja widniała na zaproszeniu od Prezydenta miasta przesłanym pocztą.

Dotatkową barierą utrudniającą dotarcie do prawdy w przypadku trzeciego panelu stały się wątpliwości dotyczące wyboru ekspertów. Po pierwsze nie wszyscy zainteresowani eksperci mogli wziąć udział w panelu. Problem dotyczył w szczególności Fundacji Mamy i Taty. Pierwotnie uzyskała ona zgodę na przedstawienie „chrześcijańskiej perspektywy wobec osób LGBT”. Kiedy jednak przybliżono szczegóły prelekcji, organizatorzy cofnęli zgodę. Okazało się, że naukowe wystąpienie poparte wynikami rzetelnych zagranicznych badań nie wpisywało się w nurt ideologiczny przyjęty przez organizatorów panelu. Zasadniczy problem polegał na tym, że organizatorzy *a priori* przyjęli implikację, zgodnie z którą uczestnicy panelu nie

mają prawa wypowiedzieć swojego zdania na temat tego, „czy” wspierać ze środków publicznych ideologię „gender”, a jedynie „jak” ją wspierać. Ostatecznie, na wniosek uczestników panelu domagających się prezentacji perspektywy chrześcijańskiej na kwestię równego traktowania kobiet i mężczyzn oraz osób LGBT, zaproszono duchownego Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego⁵¹. Problem polega jednak na tym, że referent był przedstawicielem Kościoła, który według oficjalnych statystyk reprezentuje 0,1% wierzących w Polsce⁵².

Powyższe fakty świadczą o tym, że sama procedura paneli obywatelskich narusza wartość prawdy. Inaczej sytuacja prezentuje się w przypadku treści rekomendacji. O ile bowiem wątpliwości natury aksjologicznej powstają przy opisanym powyżej wyborze tematyki paneli i informowaniu o niej, o tyle trudno zarzucić naruszenie wartości prawdy przykładowo rekomendacji nr 2 panelu trzeciego, sformułowanej w następujący sposób: „wprowadzenie do szkół dodatkowych i prowadzonych za zgodą rodziców zajęć z edukacji antydyskryminacyjnej dla uczniów i uczennic oraz nauczycieli i nauczycielek, pedagogów i pedagożek. Wsparcie w tworzeniu przyjaznej i wolnej od dyskryminacji szkoły” czy też rekomendacji nr 5 tego samego panelu, tj. „audyt kryteriów finansowania drużyn męskich i żeńskich z budżetu Miasta Gdańsk pod kątem równego dostępu ze względu na płeć. Na podstawie danych z audytu, przygotowanie i wdrożenie mechanizmu wyrównującego zakres finansowania drużyn męskich i żeńskich. Analiza zakresu dostępności infrastruktury sportowej pod kątem równego dostępu ze względu na płeć. Na podstawie analizy przygotowanie i wdrożenie mechanizmów zapewniających równy dostęp do infrastruktury sportowej”⁵³.

Kompleksowa analiza treści rekomendacji wszystkich trzech paneli obywatelskich w Gdańsku prowadzi do wniosku, że przypadki naruszenia wartości prawdy należą do rzadkości. Jako przykład takiego naruszenia można wskazać rekomendację nr 1 ostatniego zrealizowanego jak dotąd panelu obywatelskiego, którą sformułowano w następujący sposób: „przeanalizowanie możliwości wprowadzenia budżetu obywatelskiego na poziomie szkoły”. Rekomendacja narusza wartość prawdy, gdyż budżet obywatelski, jak sama nazwa wskazuje, powinien być dostępny dla wszystkich obywateli. Ograniczeniu jego zasięgu podmiotowego wyłącznie do kręgu uczniów powinno towarzyszyć odpowiednie dostosowanie terminologiczne,

⁵¹ Wystąpienie jest dostępne na kanale internetowym YouTube: *2017.10.21 Trzeci panel obywatelski. Jak przekonać mieszkańców do działania?*, www.youtube.com/watch?v=WW0M37jHNM&t=43s [dostęp: 25.04.2022 r.].

⁵² U.K. Zawadzka-Pąk, *The Value of Truth...*

⁵³ *Rekomendacje panelu obywatelskiego*, <https://download.cloudgdansk.pl/gdansk-pl/d/20171198710/rekomendacje-panelu-obywatelskiego.pdf> [dostęp: 25.04.2022 r.].

np. „partycypacyjne zadania szkolne”. Zwróćmy przy tym uwagę, że samo użycie terminu „budżet obywatelski”, czy też niekiedy spotykanego w praktyce polskich miast „szkolny budżet obywatelski”, również narusza wartość prawdy. Wynika to z faktu, że cały budżet miasta (gminy) ma w założeniach służyć obywatelom, a nie jedynie ta część, która jest współdecydowana przez mieszkańców, w praktyce ograniczająca się do 0,5% wydatków budżetowych⁵⁴.

Zakończenie

Przeprowadzona analiza prowadzi do wniosku, że współcześnie stosowane rozwiązania prawne nie są neutralne z aksjologicznego (etycznego) punktu widzenia. Partycypacja społeczna, skądinąd bardzo pożądanym elementem systemu demokratycznego, jeśli jest stosowana bez wystarczającego nadzoru, może być szkodliwa. W niniejszym opracowaniu posłużono się przykładem paneli obywatelskich, tj. instrumentu, który jeśli jest niewłaściwie wprowadzany i kontrolowany, zagraża wartości prawdy, która jest fundamentem cywilizacji łacińskiej. Należy przy tym zauważyć, że naruszenia wartości prawdy dotyczą przede wszystkim procedury paneli obywatelskich, podczas gdy sformułowane w jej trakcie rekomendacje co do zasady wartości prawdy nie zagrażają.

Konstatacja, zgodnie z którą koncepcja współzrządzenia (ang. *governance*) nie jest neutralna aksjologicznie, lecz jest instrumentem postmodernistycznej nowej lewicy, tworzy wyzwania zarówno dla nauki, jak i praktyki. Skoro bowiem pozornie neutralna aksjologicznie instytucja prawna paneli obywatelskich jest wyraźnie zakorzeniona w neomarksizmie, może to również dotyczyć innych rozwiązań prawnych. Z punktu widzenia nauki zasadne jest zatem rozwijanie aksjologii szczegółowych poszczególnych gałęzi prawa. Z kolei z punktu widzenia praktyki celowe jest nieignorowanie, lecz analizowanie filozoficznych korzeni instrumentów prawnych, wprowadzanych w Polsce, a wzorowanych na doświadczeniach zagranicznych.

⁵⁴ U.K. Zawadzka-Pąk, *Ochrona dobra wspólnego...*, s. 59–75, https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/11718/1/U_K_Zawadzka_Pak_Ochrona_dobra_wspolnego_poprzez_budzet_partycypacyjny.pdf?fbclid=IwAR2ZexGceXUiospUySfggO3JndeIToVlfgXONSU-dsg6Tt1aSU-6Z9mWlxgw [dostęp: 25.04.2022 r.].

Bibliografia

- 2017.10.21. Trzeci panel obywatelski. Jak przekonać mieszkańców do działania?, www.youtube.com/watch?v=WW0M37jHMNM&t=43s [dostęp: 25.04.2022 r.].
- Abramowicz B., *Przegląd piśmiennictwa. Stanley Milgram, Posłuszeństwo wobec autorytetu*, tłum. M. Hołda, WAM, Kraków 2008, ss. 247, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 2009, z. 3.
- Arystoteles, *Metafizyka*, w: *Dzieła wszystkie*, t. 2, tłum. K. Leśniak, Warszawa 1990.
- Babbie E., *Badania społeczne w praktyce*, tłum. W. Betkiewicz i in., red. A. Kloskowska-Dudzińska, Warszawa 2004.
- Benedykt XVI, *Encyklika Caritas in veritate o integralnym rozwoju ludzkim w miłości i prawdzie do biskupów, prezbiterów i diakonów, do osób konsekrowanych i wszystkich wiernych świeckich*, Kraków 2009.
- Finanse publiczne i prawo finansowe*, red. E. Ruśkowski, Warszawa 2006.
- Fox J.C., *Reinventing Government as Postmodern Symbolic Politics*, *Public Administration Review* 1996, z. 3, DOI: 10.2307/976449.
- Fukuyama F., *Koniec historii*, tłum. T. Bieroń, M. Wichrowski, Poznań 1996.
- Gaebler T., Osborne D., *Rządzić inaczej. Jak duch przedsiębiorczości przenika i przekształca administrację publiczną*, tłum. A. Jankowski, Poznań 1992.
- Gerwin M., *Panele obywatelskie. Przewodnik po demokracji, która działa*, Kraków 2018.
- Habermas J., *Filozoficzny dyskurs nowoczesności*, tłum. M. Łukasiewicz, Kraków 2005.
- Hope for Democracy. 30 Years of Participatory Budgeting Worldwide*, red. N. Dias, São Brás de Alportel 2018.
- Horkheimer M., Adorno T., *Dialectic of Enlightenment*, red. G. Schmid Noerr, tłum. E. Jephcott, Stanford 2007.
- Huizinga T., *The New Totalitarian Temptation: Global Governance and the Crisis of Democracy in Europe*, New York 2016.
- Jan Paweł II, *Encyklika Centesimus annus Ojca Świętego Jana Pawła II do czcigodnych braci w Episkopacie, do kapłanów i rodzin zakonnych, do wiernych Kościoła Katolickiego i wszystkich ludzi dobrej woli w setną rocznicę encykliki Rerum novarum*, Wrocław 1991.
- Jan Paweł II, *Encyklika Fides et ratio Ojca Świętego Jana Pawła II do biskupów Kościoła katolickiego o relacjach między wiarą a rozumem*, Kraków 1998.
- Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość. Rozmowy na przełomie tysiącleci*, Kraków 2005.
- Karoń K., *Historia antykultury 1.0. Podstawy wiedzy społecznej*, Warszawa 2019.
- Kenny D., *Abortion, the Irish Constitution, and Constitutional Change*, *Revista de Investigações Constitucionais* 2018, t. 5, nr 3, DOI: 10.5380/rinc.v5i3.60967.
- Koneczny F., *O cywilizację łacińską*, Lublin 1996.
- Koneczny F., *O wielości cywilizacji*, wyd. 6, Warszawa 2015.
- Koneczny F., *Tło polityczne renesansu włoskiego*, *Myśl Narodowa* 1930, z. 21.
- Kornecki T., *Prawda jako wartość w przekazie medialnym w świetle encykliki ojca świętego Franciszka Lumen fidei*, *Studia Socialia Cracoviensia* 2015, nr 1, DOI: 10.15633/ssc.988.
- Lotko E., *Participatory Budgeting in Russia – Procedural Aspects*, *Białostockie Studia Prawnicze* 2019, t. 24, nr 3, DOI: 10.15290/bsp.2019.24.03.14.
- Milgram S., *Posłuszeństwo wobec autorytetu*, tłum. M. Hołda, Kraków 2008.

- Panel Obywatelski, czyli demokracja po gdańsku*, Skwer Wolności z dnia 28 września 2017 r., www.skwerwolnosci.eu [dostęp: 25.04.2022 r.].
- Peeters M.A., *Globalizacja zachodniej rewolucji kulturowej. Kluczowe pojęcia, mechanizmy działania*, tłum. G. Grygiel, Warszawa 2010.
- Peeters M.A., *Hijacking Democracy: The Power Shift to the Unelected*, Washington 2000.
- Peeters M.A., *Nowa etyka w dobie globalizacji. Wyzwania dla Kościoła*, tłum. G. Grygiel, Warszawa 2009.
- Prus J., *Teorie prawdy: klasyczna, korespondencyjna i semantyczna – próba uściślenia relacji*, Rocznik Filozoficzny Ignatianum 2018, t. 24, nr 2, DOI: 10.5281/zenodo.2542205.
- Rekomendacje panelu obywatelskiego*, <https://download.cloudgdansk.pl/gdansk-pl/d/20171198710/rekomendacje-panelu-obywatelskiego.pdf> [dostęp: 25.04.2022 r.].
- Roszkowski W., *Roztrzaskane lustro. Upadek cywilizacji zachodniej*, Kraków 2019.
- Rozwadowski D., *Marksizm kulturowy. 50 lat walki z cywilizacją Zachodu*, Warszawa 2018.
- Schuman T.D., *Love Letter to America*, Los Angeles 1984.
- Thompson N.K., *Participatory Budgeting – the Australian Way*, Journal of Public Deliberation 2012, t. 8, nr 2, DOI: 10.16997/jdd.145.
- Tzu S., Pin S., *Sztuka wojny*, red. B. Oczko, tłum. D. Bakalarz, Gliwice 2014.
- Wielki słownik języka polskiego*, t. 3, Warszawa 2018.
- Zawadzka-Pąk U.K., *Ochrona dobra wspólnego poprzez budżet partycypacyjny (obywatelski). Studium aksjologiczno-prawne*, Białystok 2019, https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/11718/1/U_K_Zawadzka_Pak_Ochrona_dobra_wspolnego_poprzez_budzet_partycypacyjny.pdf?fbclid=IwAR2ZexGceXUiospUySfggO3JndeIToVlfgXONSU-dsg6Tt1aSU6Z9mWlxgw [dostęp: 25.04.2022 r.].
- Zawadzka-Pąk U.K., *The Value of Truth and Citizens' Panels – from Philosophical Roots to Practical Consequences of the Governance Concept*, Lex Localis. Journal of Local Self-Government 2022, t. 20, nr 3, DOI: 10.4335/20.3,581-596(2022).
- Zawadzka-Pąk U.K., Kościuk D., Kulikowska-Kulesza J.E., Lotko E., Brékiné A., *Does Participatory Budgeting Belong to Democracy or Bureaucracy? Case Study Of Bialystok (Poland)*, Annual Center Review 2015, nr 1.
- Zawadzka-Pąk U.K., Tomášková E., *Legal and Axiological Aspects of Participatory Budgeting Procedure in Poland and the Czech Republic*, Białostockie Studia Prawnicze 2019, t. 24, nr 3, DOI: 10.15290/bsp.2019.24.03.13.